

► Аналітична записка МОП

Дата: 11 травня 2022 року

► Вплив кризи в Україні на сферу праці: попередні оцінки

Основні тези

- **Масові втрати робочих місць в Україні.** Внаслідок економічних потрясінь, супроводжуваних масштабними внутрішніми переміщеннями населення та потоками біженців, відбуваються величезні втрати робочих місць і доходів населення. За оцінками МОП, у поточній ситуації активної фази конфлікту **порівняно з ситуацією до конфлікту втрачено 4,8 мільйона робочих місць, що становить 30% робочих місць, які існували в Україні до початку конфлікту.** У разі негайного припинення бойових дій могло б настати швидке покращення ситуації та відновлення 3,4 мільйона робочих місць, завдяки чому втрати у сфері зайнятості скоротилися б до 8,9%. У випадку подальшої військової ескалації втрати у сфері зайнятості можуть зрости ще більше, до 7 мільйонів робочих місць, або 43,5%. Крім того, криза справила значний вплив на українську систему соціального захисту, що виразилося у збільшенні видатків і зменшенні надходжень.
- **Біженці працездатного віку.** Чисельність біженців і вимушено переміщених осіб, які виїхали з України у сусідні країни, становить приблизно 5,23 мільйона. За оцінками МОП, до початку агресії з загальної чисельності біженців працювало близько 1,2 мільйона осіб. Дві третини з них мають вищу (третинну) освіту, а 49% зайняті у професіях, які вимагають високої кваліфікації. Більшість біженців складають жінки з дітьми.
- **Сусідні країни.** У випадку продовження бойових дій в Україні біженцям доведеться залишатися у вигнанні довше, що спричинить додаткове навантаження на ринки праці та системи соціального захисту сусідніх країн. За відсутності необхідних заходів загальний рівень безробіття у багатьох із цих країн значно зросте.
- **Центральна Азія.** Погіршення стану російської економіки може змусити працівників-мігрантів повернутися до країн свого походження, особливо до країн Центральної Азії (наприклад, до Киргизстану і Таджикистану), що призведе до істотного скорочення грошових переказів і загострить проблеми з зайнятістю.
- **Глобальний вплив.** Підвищення цін на продукти харчування і енергоносії, прискорене українською кризою, загрожує відновленню зайнятості в усьому світі, особливо в країнах із низьким та середнім рівнем доходу, які ще не повністю оговталися від пандемії COVID-19. Зростання невизначеності та жорсткіша грошово-кредитна політика у розвинених країнах можуть негативно позначитися на фінансових потоках до країн, що розвиваються, які й так уже потерпають від високого рівня заборгованості та обмеженості фіскального простору.
- **Напрями негайних дій.** У той час як міжнародна солідарність зосереджена на пом'якшенні гуманітарної кризи в Україні та поза її межами, необхідно буде розробити середньострокові плани реконструкції та відновлення з наголосом на підтримці зайнятості та соціального захисту населення України і сусідніх країн, як це зазначено у Рекомендації МОП 2017 року про зайнятість і гідну працю в цілях забезпечення миру та потенціалу протидії (№ 205) та у Керівних принципах МОП стосовно доступу біженців та інших вимушено переміщених осіб до ринку праці.

У цій записці подано початкову оцінку впливу кризи в Україні на сферу праці в самій Україні, сусідніх країнах та інших регіонах. Наведено огляд поточної гуманітарної та економічної кризи, після чого вивчається вплив цієї кризи на зайнятість, доходи та джерела засобів до існування, з особливою увагою до України та біженців у сусідніх країнах, а також до працівників-мігрантів із Центральної Азії. Крім того, в документі стисло висвітлено те, як криза може загострити наявні глобальні виклики у світі праці, і окреслено ключові напрями, які вимагають негайних дій.

► Люди та економіка

Російська агресія в Україні спричинила руйнівну гуманітарну кризу, надавши поштовх найшвидшому вимушеному переміщенню населення з часів Другої світової війни. Після 24 лютого 2022 року відбувся від'їзд більш ніж 5,23 мільйона біженців¹, які рятувалися від бойових дій у сусідніх країнах, а саме у Польщі, Румунії, Молдові, Угорщині та Словаччині. Значна кількість біженців – понад 1,48 мільйона осіб – виїхали в інші країни. Водночас через конфлікт приблизно 7,7 мільйона осіб стали внутрішньо переміщеними (станом на 17 квітня)². У цілому, за оцінками, впливу бойових дій, можливо, зазнало до 70% населення України³. Крім того, 208 тис. громадян країн, які не є членами ЄС, зокрема багато працівників-мігрантів та студентів, утекли з України в сусідні країни⁴.

Українська економіка вже сильно постраждала від агресії. Через пошкодження інфраструктури та закриття підприємств у багатьох районах країни економічна діяльність припинилася. За деякими орієнтовними оцінками, 50% підприємств закрилися⁵, а інфраструктурні об'єкти, будівлі, дороги, мости, лікарні, школи та інші матеріальні активи загальної вартістю від 60⁶ до 100 мільярдів⁷ дол. США були пошкоджені або зруйновані у перший місяць конфлікту. Внаслідок закриття українського судноплавства в Чорному морі експорт зернових із країни скоротився приблизно на 90%, а загальний обсяг експорту – наполовину.

У результаті цих серйозних економічних наслідків ВВП України у 2022 році, як очікується, істотно знизиться, при цьому наявні оцінки різняться. У березні 2022 року МВФ оцінив утрати величиною від 25% до 35%⁸, тоді як Всесвітній банк прогнозує втрати у 2022 році на рівні 45% ВВП⁹. У випадку продовження затяжної кризи і розширення її масштабів 90% населення може стикнутися з бідністю або ризиком бідності, втратою 18 років соціально-економічних досягнень України та поверненням до рівня бідності, який востаннє був зафіксований у 2004 році¹⁰.

¹ UNHCR, [Ukraine Refugee Situation](#), as at 24 April 2022 [УВКБ ООН, Ситуація з біженцями в Україні станом на 24 квітня 2022 р.].

² reliefWeb, [Ukraine Humanitarian Crisis: Topics](#) [Гуманітарна криза в Україні: теми].

³ The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw), [Russia's Invasion of Ukraine: Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact in the Short and Medium Term](#), Policy Notes and Reports No. 59, April 2022 [Віденський інститут міжнародних економічних досліджень, Вторгнення Росії в Україну: оцінка гуманітарного, економічного і фінансового впливу в короткостроковій та довгостроковій перспективі, Політичні записки та доповіді, № 59, квітень 2022 р.].

⁴ UNITED NATIONS IN UKRAINE, Key messages, 6 April 2022. EU-citizens have also left the country, however so far there are no numbers available on how many [Система ООН в Україні, Основні тези, 6 квітня 2022 р., Громадяни країн ЄС також залишили країну, проте даних про їхню кількість поки немає].

⁵ reliefWeb, [The Development Impact of the War in Ukraine: Initial projections](#), 16 March 2022 [Вплив війни в Україні на розвиток: початкові прогнози, 16 березня 2022 р.].

⁶ Reuters, [World Bank estimates Ukraine physical damage at roughly \\$60 billion so far](#), David Lawder and Chris Gallagher, 21 April 2022 [Агентство «Рейтер», Світовий банк оцінює фізичну шкоду Україні на даний момент приблизно у 60 млрд дол. США, Девід Лоудер і Кріс Галлагер, 21 квітня 2022 р.].

⁷ Оцінка Уряду України, процитована у UNDP, [The Development Impact of the War in Ukraine: Initial Projections](#) [ПРООН, Вплив війни в Україні на розвиток: початкові прогнози].

⁸ IMF, Ukraine: [Request for Purchase under the Rapid Financing Instrument and Cancellation of Stand-by Arrangement - Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine](#), March 2022 [МВФ, Україна: запит на закупівлю за інструментом оперативного фінансування і скасування угоди стенд-бай – прес-реліз; звіт персоналу; заява Виконавчого директора по Україні, березень 2022 р.].

⁹ World Bank, [Europe and Central Asia Economic Update, Spring 2022: War in the Region](#), April 2022 [Світовий банк, Економічне зведення по Європі та Центральній Азії, весна 2022 р.: війна у регіоні].

¹⁰ UNDP, [UNDP's response: WAR IN UKRAINE](#) [ПРООН, Відповідь ПРООН: війна в Україні].

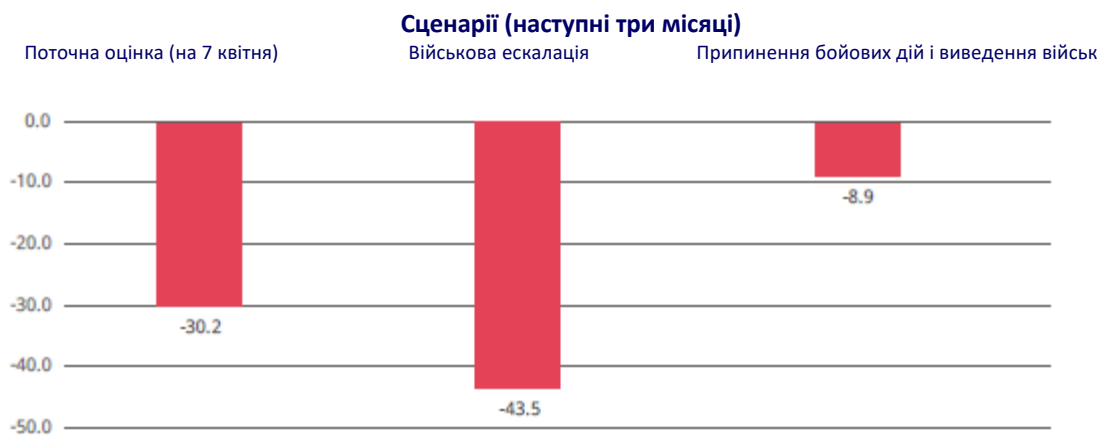
► Зайнятість, доходи та джерела засобів до існування

Україна

Ці економічні потрясіння, поряд із сильним потоком біженців і великомасштабним внутрішнім переміщенням населення, призвели до величезних втрат робочих місць і доходів населення. Проте, оцінити точну кількість утрачених робочих місць надзвичайно складно через обмежений обсяг наявних даних та вкрай невизначений характер і швидку зміну обставин, що впливають на Україну. Використовуючи повною мірою наявні дані та попередній досвід аналізу впливу конфліктів на зайнятість, МОП оцінює, що в нинішній ситуації активної фази конфлікту в Україні у країні втрачено близько 30% робочих місць порівняно з ситуацією, яка існувала до початку конфлікту (рис. 1). Це означає втрату 4,8 мільйона робочих місць. Якщо б бойові дії негайно припинилися, ситуація у сфері зайнятості могла б почати покращуватися швидкими темпами з відновленням 3,4 мільйона робочих місць, що скоротило б загальні втрати робочих місць до 8,9%. З іншого боку, у випадку подальшої військової ескалації втрати в сфері зайнятості ще більше зростуть, сягнувши 7 мільйонів робочих місць, або 43,5% (див. технічний додаток про методи формування і оцінювання даних).

У відповідь на ці втрати Уряд України на даний момент доклав значних зусиль для підтримання працездатності національної системи соціального захисту, забезпечуючи виплату допомог, зокрема внутрішньо переміщеним особам, шляхом використання в цих цілях цифрових технологій¹¹.

Рис. 1. Втрати робочих місць в Україні (%), зміни порівняно з періодом до конфлікту)

Джерело: оцінки МОП (див. додаток)

¹¹ Bozena Sojka, Paul Harvey and Rachel Slater, [Ukraine – Can social protection be sustained and support a humanitarian response?](#), 15 March 2022 [Боженна Сойка, Пол Харві і Речел Слейтер, Україна: чи можна зберегти соціальний захист і підтримати заходи з гуманітарного реагування?, 15 березня 2022 р.].

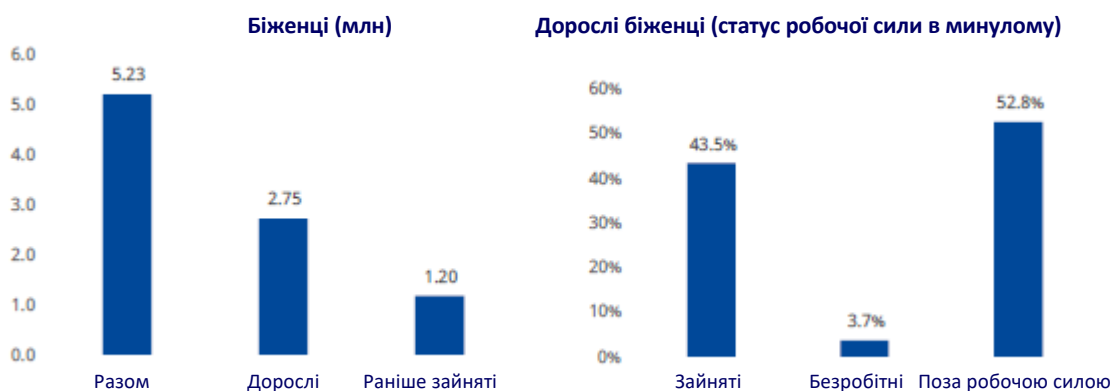
Сусідні країни

Як зазначено вище, мільйони біженців переїхали до сусідніх країн. Незважаючи на ознаки мобільності населення та його певного значного просування в західному напрямку, додому повертається обмежена кількість біженців. Наразі існує висока ймовірність того, що криза затягуватиметься, і ООН прогнозує безперервне зростання кількості біженців у найближчі місяці. Якщо розширення бойових дій змусить біженців залишатися в країнах, що їх прийняли, довше очікуваного, вони, можливо, почнуть шукати роботу на ринках праці цих країн.

Крім українців, з України до сусідніх країн виїхало 208 тис. громадян країн, які не є членами ЄС¹², зокрема від 37 до 60,9 тис. працівників-мігрантів, які не мають документів¹³, і близько 61 тис. студентів, які опинилися в епіцентрі кризи¹⁴. Ще одна група, що викликає занепокоєння, - особи без громадянства або особи, яким загрожує безгромадянство, орієнтовна чисельність яких, за оцінкою УВКБ ООН, у 2021 році становила 35875 осіб; серед них є роми, а також діти, народжені у Донецьку, Луганську і Криму, які не мають українських свідоцтв про народження.

Серед біженців переважно жінки, діти та особи віком старше 60 років. За оцінками МОП, із загальної кількості біженців приблизно 2,75 мільйона – це особи працездатного віку. З них 43,5%, або 1,2 мільйона, до початку конфлікту працювали, а під час конфлікту звільнилися або втратили роботу (рис. 2). Понад 87% із раніше зайнятих біженців працювали на умовах повного робочого часу (див. табл. А1 у додатку). Переважна більшість (88%) були найманими працівниками підприємств, а решта 12% - самозайнятими. Дві третини мають вищий (третинний) рівень освіти. Майже половина (49%) були зайняті висококваліфікованою працею, і лише 15% були представлені у заняттях із низьким рівнем кваліфікації.

Рис. 2. Біженці за віковими групами та статусу робочої сили в минулому

Джерело: оцінки МОП (див. додаток)

¹² reliefWeb, [Ukraine: Humanitarian Impact Situation Report](#). [Україна: звіт про вплив на гуманітарну ситуацію].

¹³ reliefWeb, [Forced displacement from Ukraine: notes on humanitarian protection and durable solutions](#), 4 March 2022 [Вимушене переміщення населення з України: нотатки з гуманітарного захисту і довгострокових рішень, 4 березня 2022 р.].

¹⁴ franceinfo: Afrique, [Guerre en Ukraine: le désarroi des étudiants africains réfugiés en France](#), 29 березня 2022 р.

З найбільш гострою проблемою інтеграції біженців на ринку праці – навіть із точки зору просто їхньої кількості – стикається Польща: за оцінками, наразі в країні проживає 410 тис. раніше зайнятих біженців, зокрема 200 тис. висококваліфікованих, 146 тис. середньокваліфікованих і 64 тис. малокваліфікованих біженців, які працювали в Україні до початку конфлікту (рис. 3). Приблизно 140 тис. українців, які втратили роботу під час бойових дій, перебувають у Румунії.

Іншим способом аналізу викликів, що виникли на ринку праці, є додавання кількості біженців, які працювали до конфлікту, до докризового рівня зайнятості у країнах, що приймають. Гіпотетичний приклад: додавання цих біженців до безробітних підвищило б рівень безробіття у Польщі з 3% до 3,5%. У Молдові рівень безробіття виріс би з 2,5% до 6,9%. У Словаччині, Румунії, Угорщині та Чехії зростання склало б більше 1 відсоткового пункту, а у всіх інших країнах, виходячи з наявної кількості біженців, вплив був би менше 1 відсоткового пункту (див. технічний додаток про методи формування і оцінювання даних).

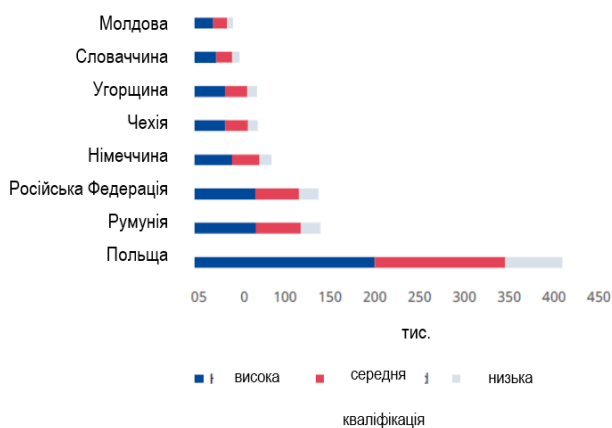
З метою надання підтримки українським біженцям 39 країн станом на 8 квітня 2022 року здійснили загалом 519 заходів, більшість з яких – у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я або доступ до інших основних послуг. Приблизно 30% цих заходів припадає на соціальні виплати в грошовій та натуральній формі. Наразі Україна має двосторонні угоди про соціальне забезпечення на підтримку прав на соціальне забезпечення (переважно це пенсії за віком) з багатьма сусідніми державами, зокрема з Польщею, Угорщиною, Молдовою, Румунією, Естонією, Литвою, Чехією та Словаччиною¹⁵. На рівні Європейського Союзу надання статусу «тимчасового захисту» українцям, які виїхали з країни після початку агресії Російської Федерації, покликано надати переміщеним особам можливість користуватися гармонізованими правами на всій території ЄС¹⁶. Ці права включають проживання, доступ до ринку праці та житла, медична допомога і доступ до освіти для дітей.

Центральна Азія

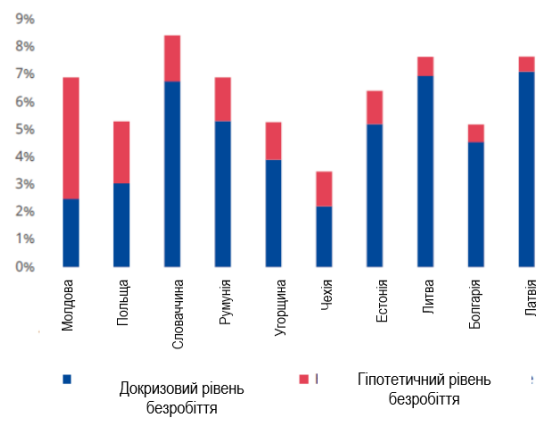
Серйозні потрясіння в економіці та сфері зайнятості внаслідок агресії Російської Федерації проти України викликають значну ланцюгову реакцію в Центральній Азії, особливо у країнах, економіка яких сильно залежить від грошових переказів працівників-мігрантів із Російської Федерації.

Рис. 3. Масштаб кризи біженців із точки зору ринку праці

Раніше зайняті біженці за рівнем кваліфікації

Докризові рівні безробіття і гіпотетичні рівні (включно з біженцями)

Джерело: оцінки МОП (див. додаток)

¹⁵ World Bank, [Tracking Social Protection Responses in Ukraine and Other Countries](#), Living Paper v.3, 8 April 2022 [Світовий банк, Аналіз заходів із соціального захисту в Україні та інших країнах, поточний документ, т. 3, 8 квітня 2022 р.].

¹⁶ CEPS, [The EU grants temporary protection for people fleeing war in Ukraine: Time to rethink unequal solidarity in EU asylum policy](#), CEPS Policy Insights No. 2022-09/March 2022 [Центр європейських політичних досліджень (CEPS), ЄС надає тимчасовий захист людям, які рятуються від війни в Україні: час переосмислити нерівну солідарність у політиці ЄС щодо притулку, березень 2022 р.].

У 2020 році вихідці з Казахстану, Узбекистану, Киргизстану і Таджикистану склали відповідно 22%, 10%, 5% та 4% із 11,6 мільйона міжнародних мігрантів (усіх віків), які живуть у Російській Федерації. Усі чотири країни входять до першої десятки країн походження мігрантів, які перебувають у Російській Федерації¹⁷. Багато мігрантів переказують значну частку грошових коштів на батьківщину. Наприклад, у 2020 році грошові перекази у Киргизстані склали 31,3% ВВП, а у Таджикистані – 26,7%. У 2021 році на грошові перекази з Російської Федерації припадало відповідно 83% та 56% загальної суми грошових переказів до Киргизстану і Таджикистану. За оцінками Світового банку, у 2022 році через конфлікт в Україні грошові перекази можуть значно скоротитися, приблизно на 33% у Киргизстані та 22% у Таджикистані¹⁸. Якщо конфлікт і санкції проти Російської Федерації призведуть до втрати працівниками-мігрантами роботи в Російській Федерації і ці працівники повернуться до країн походження, істотних економічних збитків зазнає вся Центральна Азія у цілому. Працівники-мігранти, які повертаються, створюють також додаткове навантаження на ринки праці своїх країн, багато з яких і без того потерпають від високого рівня безробіття, низької заробітної плати та високого рівня неформальної зайнятості.

► Глобальні наслідки

Загострюючи кризу, викликану COVID-19, яка справила глибокий вплив на ринки праці всього світу, і посилюючи наслідки нерівномірного відновлення, що відбувалося у 2021 році, агресія в Україні не лише спричиняє руйнування в самій Україні, а й викликала новий шок для глобальної економіки, який поширюється кількома каналами. Стрімко зросли ціни на сировинні товари, особливо на продукти харчування і паливо, а у ланцюжках постачань відбуваються постійні перебої. В умовах посилення невизначеності та впливу на рівень довіри інвесторів і споживачів сукупний попит ще більше знизиться в період відновлення після кризи, викликані COVID-19.

Підвищення світових цін на продукти харчування і енергоносії, що спостерігалось вже у 2021 році, ще більше прискорилося з початку агресії Російської Федерації проти України. Результати нещодавнього моделювання свідчать про те, що в перший повний рік після початку конфлікту інфляція у світі може вирости майже на 2,5 відсоткові пункти¹⁹. Зростання інфляції спричинить негативний вплив на доходи та рівні бідності, особливо серед бідного населення, для якого заробітна плата є основним джерелом доходу.

Вплив на ціни на продовольство у світі відображає важливу роль Російської Федерації та України як виробників основних сільськогосподарських товарів, особливо зернових. У період 2016/17–2020/21 років на ці дві країни припадало 19%, 14% і 4% середньосвітового виробництва, відповідно, ячменя, пшениці та кукурудзи, а також трохи більше половини світового виробництва соняшникової олії²⁰. У березні 2022 року через зростання цін на зернові та соняшникову олію індекс продовольчих цін ФАО у середньому сягнув 159,3 пункту – на 17,9 пункту (або 12,6%) вище, ніж у лютому того ж року, що стало найвищим рівнем з початку випуску індексу в 1990 році²¹ й перевищило на 34% показник відповідного періоду попереднього року.

Деякі країни (наприклад, Єгипет, Пакистан і ряд країн Південного Кавказу) стикаються не тільки з підвищенням цін, а і з реальним дефіцитом, особливо зерна, оскільки вони сильно залежать від імпорту російської та української продукції, що, у свою чергу, може сприяти перебоєм у місцевих ланцюжках постачань. Виходячи з припущення про те, що конфлікт триватиме й після квітня, Всесвітня продовольча програма вважає, що в 2022 році ще 47 мільйонів людей зазнають ризику крайнього голоду понад базову оцінку в 267 мільйонів²². Більше того, шок, імовірно, насуватиметься хвилями, перша з яких буде викликана зривом поточних постачань, а друга виникне через можливу втрату врожаю в Україні, через що економічні наслідки бойових дій відчуватимуться і після їхнього закінчення.

¹⁷ United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, [International Migrant Stock 2020](#) [Департамент з економічних і соціальних питань, Відділ народонаселення, Чисельність міжнародних мігрантів у 2020 р.].

¹⁸ KNOMAD–World Bank, [Russia-Ukraine Conflict: Implications for Remittance flows to Ukraine and Central Asia](#), Policy Brief 17, 4 March 2022 [KNOMAD–Світовий банк, Російсько-український конфлікт: наслідки для потоків грошових переказів до України та Центральної Азії, аналітична записка, 4 березня 2022 р.].

¹⁹ OECD, [Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine](#). OECD Economic Outlook, Interim Report, March 2022 [ОЕСР, Соціально-економічний вплив і політичні наслідки війни в Україні, Перспективи розвитку економіки, проміжна доповідь, березень 2022 р.].

²⁰ FAO, [The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict](#), Information Note, 25 March 2022 update [FAO, Важливість України та Російської Федерації для світових сільськогосподарських ринків і ризику, пов'язані з поточним конфліктом, інформаційна записка, редакція від 25 березня 2022 р.].

²¹ FAO, World Food Situation, [FAO Food Price Index](#) [FAO, Ситуація з продовольством у світі, Індекс продовольчих цін ФАО].

²² World Food Programme (WFP), [Projected increase in acute food insecurity due to war in Ukraine](#), April 2022 [Всесвітня продовольча програма (ВПП), Прогноз посилення гострого дефіциту продовольства через війну в Україні, квітень 2022 р.].

Додатковий сплеск інфляції у поєднанні з продовженням порушень у глобальних ланцюжках постачань, імовірно, вповільнить зростання зайнятості та реальної заробітної плати, водночас створивши додаткове навантаження на системи соціального захисту. У багатьох країнах із високим рівнем доходів, де останнім часом спостерігалися ознаки більш упевненого відновлення ринків праці, наслідки кризи в Україні можуть погіршити умови на цих ринках і звести нанівець деякі з досягнутих здобутків. Особливо складною буде ситуація у країнах із низьким і середнім рівнем доходу, багато з яких досі не змогли повністю оклигати від наслідків кризи, спричиненої COVID-19. Останні оцінки темпів зростання ВВП показують, що у 2022 році темпи зростання у країнах із ринком, що формуються, і країнах, які розвиваються, складуть усього лише 3,8%, тоді як роком раніше це показник становив 6,8%²³. Не враховуючи ці сукупні тенденції, вплив на економіку і ринок праці країн із низьким і середнім рівнем доходу буде нерівномірним залежно від того, чи є вони експортерами або імпортерами сировинних товарів. У країнах, які розвиваються, що залежать від імпорту продовольства і палива, цінові та торговельні потрясіння негативно позначатимуться на економічному зростанні, зайнятості та рівні бідності, у той час як у країнах-експортерах переваги, обумовлені підвищенням сировинних цін, залежатимуть від того, як розподілятимуться вигоди від торгівлі. У країнах другої групи бідні верстви населення, особливо у містах, можуть і далі страждати, якщо їхні реальні доходи зменшаться. Разом з тим, зростання невизначеності та жорсткіша грошово-кредитна політика у країнах із розвинутою економікою можуть негативно позначитися на фінансових потоках до країн, що розвиваються, які й так уже потерпають від високого рівня заборгованості та обмеженості фіскального простору.

► Напрями негайних дій

Різні фактори впливу, описані вище, створюють безліч викликів у середньостроковій та довгостроковій перспективі й вимагають реалізації диференційованого комплексу заходів реагування:

- Через порушення економічної діяльності в країні найнагальнішою потребою є **надання гуманітарної допомоги**, зокрема продуктів харчування, житла, медичних послуг і доступу до грошових і натуральних допомог для переміщених осіб і тих, хто залишився, але втратив доходи.
- Надзвичайно важливою є термінова та масштабна **підтримка з боку тристоронніх учасників МОП**. Незважаючи на складну ситуацію, соціальні партнери в Україні надають пряму гуманітарну допомогу населенню, яке постраждало від конфлікту. Наприклад, українські профспілки пропонують притулок і послуги підтримки внутрішньо переміщеним особам (ВПО) у різних регіонах. Для якомога ефективного розподілу допомоги соціальні партнери могли б реорганізувати використання своєї фізичної інфраструктури і професійних мереж на підтримку потреб переміщених працівників та підприємств, які намагаються перебазуватися у безпечніші райони. На додаток до гуманітарної допомоги і підтримки у переміщенні роботодавці та працівники можуть через свої відповідні організації відігравати важливу роль у забезпеченні продовження роботи, де це можливо. Індивідуальні та спільні зусилля соціальних партнерів можуть зробити позитивний внесок у посилення згуртованості, а у середньостроковій перспективі – сприяти стабільності та інклюзивному економічному, соціальному і політичному розвитку²⁴. На підтримку цих зусиль необхідно мобілізувати допомогу в усьому світі.
- У районах **України, менше постраждалих від конфлікту**, можуть здійснюватися **адресні заходи підтримки в сфері зайнятості**, зокрема на основі чинної державної програми релокації працівників і підприємств²⁵. Хоча діяльність переміщених підприємств на даний момент спрямовується на виробництво основних товарів і послуг для гуманітарних потреб, працівники та підприємства можуть використовувати нові можливості в тих районах країни, де вони можуть відновити господарську діяльність навіть до формального закінчення конфлікту. Підтримувані МОП місцеві партнерства у сфері зайнятості (МПЗ) можуть допомогти у створенні можливостей для працевлаштування, які відображають конкретні місцеві потреби та поєднують заходи, орієнтовані на працівників (програми залучення до трудової діяльності, забезпечення мобільності та перекваліфікації працівників для переходу до

²³ IMF, [World Economic Outlook, April 2022: War sets back the global recover](#), April 2022 [МВФ, *Перспективи розвитку світової економіки, квітень 2022 р.: війна гальмує глобальне відновлення, квітень 2022 р.*].

²⁴ ILO, [Managing Conflicts and Disasters: Exploring Collaboration between Employers' and Workers' Organizations](#), 2020 [МОП, *Урегулювання конфліктів і ліквідація лих: дослідження співпраці між організаціями роботодавців і працівників, 2020 р.*].

²⁵ Міністерство економіки України, [Програма релокації підприємств](#). Підприємства, відібрані для релокації до однієї з дев'яти областей (Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької, Вінницької, Волинської та Рівненської), отримують пакет послуг підтримки від Уряду України, включно з логістичним забезпеченням і закупівлею сировини та матеріалів. Станом на середину березня у рамках програми було переміщено понад 300 підприємств.

пріоритетних секторів і географічних районів, де вони можуть допомогти усунути дефіцит кваліфікованих кадрів і робочої сили взагалі), з заходами, орієнтованими на підприємства. У цьому відношенні важливо також забезпечити неперервність навчання дітей та учнів, зокрема у закладах професійно-технічної освіти та підготовки (ПТОП)²⁶. Крім того, можуть розглядатися місцеві програми створення робочих місць (наприклад, інвестиційні програми, спрямовані на розширення зайнятості, та громадські роботи) з внутрішнім і міжнародним фінансуванням.

- ▶ **Біженці та мігранти**, які виїхали з України, та **інші вимушено переміщені** особи, потребують допомоги у короткостроковій та довгостроковій перспективі, включно з доступом до ринку праці та соціальним захистом, як це передбачено в ухвалених у 2016 році тристоронніх Керівних принципах МОП стосовно доступу біженців та інших вимушено переміщених осіб до ринку праці та Рекомендації МОП № 205 (див. текстову вставку 1). Таку допомогу можна згрупувати за п'ятьма основними вимірами:
 - **надання біженцями та переміщеним особам соціального захисту**, включно з грошовими виплатами, з тим, щоб забезпечити їм стабільний дохід і доступ до послуг з охорони здоров'я;
 - **забезпечення обміну української валюти на валюту країни перебування**: центральні банки деяких сусідніх з Україною країн розширили свої своп-лінії з фіксованим обмінним курсом;
 - **забезпечення догляду за дітьми й доступу до шкільного навчання** з тим, щоб звести до мінімуму втрати людського капіталу в довгостроковій перспективі та дозволити батькам вийти на ринки праці країн, що приймають;
 - **сприяння інтеграції в формальні ринки праці** шляхом мінімізації правових перешкод і полегшення визнання попереднього навчання, досвіду роботи та кваліфікації біженців, мігрантів та інших вимушено переміщених осіб;
 - **надання допомоги в пошуку роботи** через державні служби зайнятості країн, що приймають, що може зіграти вирішальну роль у виявленні професійних навичок біженців та застосуванні цих навичок згідно з потребами ринку праці країни, що приймає, а також у полегшенні пошуку роботи біженцями.
- ▶ Необхідно мобілізувати **підтримку системи соціального захисту в Україні**, зокрема з боку міжнародних партнерів, з тим, щоб вона могла продовжувати виплачувати допомоги, включно з нещодавно призначеними грошовими виплатами колишнім і новим одержувачам. Крім фінансової підтримки, важливо узгодити заплановані гуманітарні заходи з національною системою соціального захисту. Допомога має також надаватися з метою збереження прав переміщених осіб у країнах, що їх приймають, а у середньостроковій перспективі – з метою їхнього повернення та відновлення прав на соціальне забезпечення в Україні, особливо пенсіонерів.
- ▶ Необхідно почати **розроблення стратегії післявоєнного відновлення** з урахуванням: 1) відновлення інфраструктури (зокрема за допомогою інвестицій, спрямованих на розширення зайнятості) та людського капіталу; 2) структурних викликів на українському ринку праці, які передували бойовим діям і які можна подолати шляхом створення гідних і продуктивних робочих місць; 3) оцінки стану системи соціального захисту, включно з розрахунком вартості найбільш важливих форм соціального захисту, які необхідно буде зміцнити в контексті відновлення країни.
- ▶ Україні та сусіднім країнам потрібна **міжнародна солідарність**. ООН та інші міжнародні організації, що надають допомогу, вже створили механізми, які забезпечують глобальну солідарність із тими, хто її потребує. Глобальна солідарність має життєво важливе значення не тільки для України та українських біженців, а і для країн, що розвиваються, яким знадобиться додаткова фінансова допомога країн із високим рівнем доходу, щоб вони могли ефективно нейтралізувати торговельно-економічний шок, спричинений конфліктом. У країнах, що розвиваються, постраждалих від цих шоків, необхідно забезпечити підтримку мікро-, малих і середніх підприємств і працівників, особливо тих, хто працює в неформальній економіці, щоб вони могли боротися з наслідками зростання цін та перебоїв у ланцюжках постачань.
- ▶ **МОП** надає **екстрену підтримку**, яка включає розміщення біженців і проведення кампаній із запобігання торгівлі людьми, забезпечення продовольством і питною водою осіб, які живуть у деяких із

²⁶ Станом на 29 квітня 1556 закладів освіти отримали пошкодження внаслідок бомбардувань і артилерійських обстрілів, а 102 з них були повністю зруйновані. Будівлі 6 закладів ПТОП були зруйновані, а 86 – пошкоджені. Орієнтовна сума збитків складає приблизно 10-12 млн євро на один заклад. У 18 областях України (з 24) ПТОП проводиться повністю в дистанційному форматі. У 7 областях частково відновлено ПТОП в очному режимі. Джерело: [Міністерство освіти і науки України](#), Огляд поточного стану освіти і науки України в умовах російської агресії, квітень 2022 р.

міст, постраждалих від конфлікту, а також перепідготовку інспекторів праці для надання працівникам першої психологічної допомоги.

Вставка 1. Основи політики МОП

- ▶ **Рекомендація 2017 року про зайнятість і гідну працю в цілях забезпечення миру та потенціалу протидії (№ 205)²⁷** утворює міжнародну нормативну базу як посібник для вирішення проблем у сфері праці в умовах реагування на кризи. Зусилля з повномасштабного відображення цілей гідної праці в заходах реагування на конфлікт в Україні повинні ґрунтуватися на поетапному багатовекторному підході, який урахує просторову диференціацію конфлікту, з особливою увагою до сприяння гідній праці, забезпечення доступу до ринку праці та інтеграції, розбудови спроможності та інституційного розвитку.
- ▶ **Керівні принципи МОП стосовно доступу біженців та інших вимушено переміщених осіб до ринку праці** – це комплекс добровільних керівних принципів, які не мають обов’язкової сили, оснований на міжнародних трудових нормах і універсальних актах із прав людини та містять практичні настанови з застосування заходів політики, спрямованих на розширення доступу біженців та інших вимушено переміщених осіб до ринку праці й національних систем соціального захисту. Вони покликані відповісти на потребу у «більш справедливому розподілі відповідальності» з постраждалими країнами, а також надати підтримку й допомогу державам у забезпеченні доступу цих груп населення до їхніх ринків праці та створенні гідних і продуктивних робочих місць, з урахуванням балансу потреб і очікувань власних громадян²⁸.
- ▶ **Загальні принципи і оперативні рекомендації МОП щодо справедливої практики наймання** також містять настанови з запобігання експлуатації та жорсткому поводженню, включно з ризиками торгівлі людьми, а також із надання допомоги біженцям і постраждалому населенню задля успішнішої інтеграції на ринках праці²⁹. З метою прогнозування впливу великої кількості мігрантів, які залишають Україну і Російську Федерацію та повертаються до сусідніх країн, МОП може надати настанови та підтримку для реінтеграції мігрантів, що повертаються, на ринках праці.

²⁷ ILO, [Employment and Decent Work for Peace and Resilience, Resource page on Recommendation No. 205](#) [МОП, Зайнятість і гідна праця в цілях забезпечення миру і потенціалу протидії, сторінка матеріалів із Рекомендації № 205].

²⁸ ILO, [Guiding principles on the access of refugees and other forcibly displaced persons to the labour market](#), 28 November 2016; та відеоматеріал [Guiding principles: Access of refugees and other forcibly displaced persons to the labour market](#).

²⁹ Див. особливо принципи 12 і 12.1 документа МОП [General principles and operating guidelines for fair recruitment](#), 2019.

► Статистичний додаток

А1. Розрахункові характеристики ринку праці українських біженців

Статус робочої сили	Розподіл (%)	Зайнятість на умовах повного чи неповного робочого часу	Розподіл (%)
Зайняті	43,5	Зайняті повний час (>35 годин на тиждень)	87,4
Безробітні	3,7	Зайняті неповний час (>35 годин на тиждень)	7,7
Поза робочою силою	52,8	Без класифікації	4,8
Разом	100,0	Разом	100,0

Рід занять (рівень кваліфікації) – основна робота	Розподіл (%)	Освіта (загальний рівень)	Розподіл (%)
Рівень кваліфікації 1 (низький)	15,5	Базовий	15,3
Рівень кваліфікації 2 (середній)	35,5	Проміжний	18,5
Рівні кваліфікації 3 і 4 (високі)	49,0	Підвищений	66,2
Разом	100,0	Разом	100,0

Рід занять (МСКЗ-08) – основна робота	Розподіл (%)	Статус зайнятості – основна робота	Розподіл (%)
Керівники	8,3	Наймані працівники	88,3
Професіонали	25,2	Самозайняті працівники	11,7
Технічні спеціалісти та допоміжний персонал	15,5	Разом	100,0
Службовці, зайняті підготовкою та оформленням документації, обліком і обслуговуванням	5,7		
Працівники сфери торгівлі та послуг	21,7		
Кваліфіковані робітники сільського і лісового господарства, риборозведення та рибальства	0,6		
Кваліфіковані робітники з інструментом	4,3		
Оператори та складальники установок і машин	3,2		
Найпростіші професії	15,5		
Разом	100,0		

Примітка 1. Усі показники, крім статусу робочої сили, відносяться до біженців, які раніше працювали.

Примітка 2. Числові значення можуть не співпадати через округлення.

Джерело: оцінки МОП (див. технічний додаток).

► **Технічний додаток: методи формування і оцінювання даних**

Повна інформація про методи формування і оцінювання даних наведена на веб-сторінці МОП за посиланням:
https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844294/lang--en/index.htm

**Регіональне бюро для країн
Європи та Центральної Азії**

Міжнародна організація праці
Route des Morillons 4
CH-1211 Geneva 22
Switzerland
Тел.: +41 22 799 6666
Email: europe@ilo.org

© Міжнародна організація праці 2022